

Башкортостан тураһында шиғырҙар. БАШКОРТОСТАН.

Башкортостан – баш илем,
Йыһандағы бишегем.
Зур донъяға алып сығыр
Язмышымдың ишеге.

Тәпәй баһкан тупрағым,
Тәгәрәп үскән кырзарым,
Һыуһынымды кандырған
Тәмле–татлы һыузарым.

Башкортостан – баш илем,
Һиндә асылды телем.
Һинең йылы косағыңда
Шатланып алам белем.
Р. Ураксина

ДУСЛЫК ҺӘЙКӘЛЕ.

Күк Уралды,
Баш каламды нурлап,
Күккә ашты мәрмәр монумент.
Ул – символы изге көрәштәрҙең,
Сал тарихтың һүнмәс даны бит.

Ағизелдең бейек яр башында
Һырғый һәйкәл күккә олғашкан...
Бөйөк дуслык, нығып быуат-быуат,
Йөрәктәргә килеп тоташкан.

К. Аралбай

ШҮЛГӘН.

Затлы һарайҙарың ары торһон
Һин барында, Шүлгән!
Бөйөк һының көзгөләрҙән түгел,
Карай төпһөз күлдән,
Үз күлеңдән, Шүлгән!

Дөрлөгәндәр уттар мәмерйәлә,
Һалынған тамғалар.
Калмаған көл, йәшәй рәссам йәне:
Тамғалар һаман бар,
Мәңгелек тамғалар!

Бик бородан килгән ул сәләмде
Белербез без касан?..
Аңларбыз за таң калырбыз төслө,
Асылғандай асман.

Й. Ильясова

БАШКОРТОСТАН ФЛАГЫ.

Башкортостан флагында
Күк, ак, йәшел төс уйнай.
Зәңгәр күктә талпына ул,
Асыл кош канатылай.

Күк төс – изгелек билдәһе,
Ак төс – именлек, сафлык.
Йәшел – йәшәү мәңгелеге,
Татыулык һәм азатлык.

Курай сәскәһенең тажы
Дуслыкты һынландыра.
Гел татыу йәшәгән халык
Ерзә нык баһып тора.

Республикамдың флагы
Елберләп саңкығандай:
“Имен, шат, бәхетле булып
Йәшәгез бер туғандай!”

Ә.Әсәзуллина

АЙ, УРАЛЫМ!

Ай, Уралым, Уралым,
Күгәрәп яткан Уралым!
Нурға сумған тубәһе,

Күккә ашкан Уралым!
Һине мактай йырзарым,
Һине данлай йырзарым.

Төнөн күккә ай калкһа,
Көмөштәй балкый Уралтау,
Көндөз күккә көн калкһа,
Алтындай балкый Уралтау

Биттәрендә, Уралтау,
Камыштай карағай урманың,
Итәгендә, Уралтау,
Баластай болон-кырзаның.

Күззең яуын алалар
Ак, һары, ал сәскәләр.
Сәскәләр менән һандуғас
Тәңрегә тәсбих әйтәләр.

Кызарып калккан қояшты
Һайрап каршылай коштарың.
Тонйорап батқан қояшты
Һайрап озата коштарың.

Ай, Уралым, Уралым,
Һылыу за һылыу Уралым!
Һүзем бөтһә лә телемдә,
Йырым бөтмәне, Уралым!

Мактап курай уйнаһам,
Бөтмәй зә торған көй булыр.
Данлап йырым йырлаһам,
Бөтмәй зә торған йыр булыр.

С. Юлаев

САЛАУАТ БАТЫР.

Эй, Салауат, һай, Салауат!
Башкортмдоң дан улы.

Азат булһын халкым тиеп
Кискән ул ут, даръяны.

Ук-кылысы ғына түгел,
Корал булған йыр-һүзе.
Сәсән телле Салауатты
Күтәргән халкым үзе.

Егет кенә сағында ук
Булған илдең терәге.
Һөргөндә лә халкым тиеп
Типкән уның йөрәге.

Н. Сәлимов

КАЙЫН ЯПРАҒЫ ТУРАҢЫНДА

Ер шарының картаһына
Караһаң якшы ғына, -
Башкортостан шул картала
Бер япрак саклы ғына.
Эйе, япрак ак кайындың
Бер япрағы ни бары.
Ә кайыны – бөйөк Рәсәй –
Шундай йәшел, юғары.

...Картаға карап, еремде:
- Бер япрак саклы, - тинем,
Мин хайранмын киңлегенә,
Башкортостаным - илем!
Бер сигең Яйык ярында,
Ык буйында бер сигең,
Бөркөт канатын талдырыр
Сал таузарың бар һинең.
Һиндә тормоштоң көрлөгө,
Донъялар именлеге,
Һиндә таузар ғорурлығы,
Далалар иркенлеге.
Һыузарың көмөш. Тупрағың
Торғаны алтын һинең,

Бар хазиһандан киммәтле
Бәхетле халкың һинең!
М. Кәрим
МӘҢГЕ БАЛКЫ, БАШКОРТОСТАН.

Моңдарымдың моңо һиңә,
Башкортостан - төйәгем һин.
Һиндә тыуып, һиндә үстем,
Берзән-берем, йөрәгем һин.

Һулап туймас - һауаларың,
Йомарт ерең - иҫ китмәле!
Байлығыңды һанар өсөн
Белеп торам һүз етмәсен.

Басыуларың, диңгез төслө,
Искән елгә тулкын һирпә.
Башын эйгән башактарза
Бөртөк-бөртөк йәшәү тиртә.

Хазиһаға, Башкортостан,
Һәр тарафың һинең тулы.
Кабынғанһың уралымдың
Күкрәгендә йондоз булып.

Уйымда һин, канымда һин,
Башкортостан - ғәзиз әсәм.
Киң ватандан кеүәт алып,
Мәңге балкы, мәңге йәшә!
Башкортостан - ғәзиз әсәм.

Р. Йәнбәк

БАШКОРТОСТАН – ИЛГЕНӘМ

1. Сабый сактан күкрәгемә
Тамыр йәйгән гөлгенәм.
Һулыш биргән, тормош биргән
Әсәйемдәй бергенәм.

Кушымта: _

Башкортостан – илгенәм,
Илгенәм, илгенәм,
Гөлдәр менән тиңгенәм.
Тамыр йәйгән гөлгенәм,
Гөлгенәм, гөлгенәм,
Башкортостан – илгенәм.

2. Нулар һауам, йәнгә дауам,
Сыуак, матур көнгенәм.
Күңелдәргә йәйғор һузған
Йор һәм сәсэн телгенәм.
Кушымта:

3. Күп милләтле дәүләтем һин,
Тиңдәр менән тиңгенәм.
Ғүмер иткән, донъя көткән,
Йән ереккән ергенәм!
Кушымта:

А. Игебаев һүззәре

ГИМН

Ул - дәүләттең бөйөк көйө,
Уртақ йыры халыктың.
Бар донъяға яңғырата
Тантанаһын халыктың.

Гимн кеүек йыры булған
Халкымдың бик борондан.
“Урал” тиеп атала ул,
Илгә йырлай оло дан.

Башкорт илен хәзер данлай
Күркәм көйө – Гимны.
Һәр көн иртән радионан
Ишетәбез гел уны.

Бар кешегә аңлашыла
Мәғ(ә)нәле Гимн теле:

Мәңге йәшә, ғәзиз халкым,
Сәскә ат, башкорт иле!

Н. Сәлимов

ДУСЛЫК ИЛЕНДӘ.

Бергә укыйбыз, уйнайбыз,
Уртақ тыуған илебез,
Барыбызға ла кәзерле
Беззең ғәзиз еребез.
Мин – башкорт,
Мин – татар,
Мин – рус,
Мин – сыуаш,
Еребеззә без бәхетле
Дуслық илендә тыуғас.
Байрамдар за бергә үтә,
Йыр, шиғырзар яңғырай,
Курайсыбыззы тыңлағыз –
Татыулыкка дан йырлай.
Мин – башкорт,
Мин – татар,
Мин – рус,
Мин – сыуаш,
Яуларбыз бейек үрзәрзе,
Беззең теләк ауаздаш!

Ф. Ғөбәйзуллина

ЛАЙЫКЛЫ АЛМАШ.

Башкортостан, һин -
Тыуған ергенәм,
Минең һөйөкләм,
Минең бергенәм.

Матур - кыззары,
Батыр - улдары,
Бары якшыға
Тоткан юлдары.

Лайыклы булып
Үсеп етербез,
Ватаныбызға
Хезмәт итербез!

Гүзәл Ситдикова
ЯНҒАНТАУҒА МӘЗХИӘ.

Хозур ерзәр күптер был донъяла,
Тик Янғантау бер ул, бер генә,
Йәннәт ләззәттәрең ары торһон,
Йән дауаһы табыр был ерзә.

Мең сырхауға шифа Корғазағы
Һыуһындарзы бермә кандырыр,
Һаташтырыр һары һандуғасы,
Кауыштырыр сихри тандары.

Китһәң әгәр, истәреңә төшөр
Дәрт уятыр янар куззары,
Азаштырыр әле кайындары,
Һаташтырыр әле кыззары.

Етемһерәр йөрәк Янғантауһыз,
Йүрүзәндең моңло йырыһыз,
Һаташтырыр әле кайындары,
Һағындырыр әле йылыһы...

К. Аралбай

- **ХІХ быуат**

Даими рәүештә хәрби хезмәттә булған башкорт халкының милли символы итеп иҫәпләнгән байрак тураһында тулы булмаған мәғлүмәт билдәле. Ул сақтағы байракта ике башлы сәмреғош һәм уның тирәләй һибелгән алты мейәшлә йондоззар еҫтәндә [Көрһән](#) аяты язылған булған.

- **1918 йыл**

[Башкортостан](#) дәүләт флагы тарихы 1918 йылдың 20 август көнөнән башлана. Башкорт хөкүмәте фарманы менән был көндә башкорт милли флагы раҫлана. Башкорт милли флагы төзөлөшө буйынса 1918 йылға тиклем булған Рәсәй Дәүләт флагын кабатлай, төҫтәр айырмалығы менән үзенсәлекле була. Башкорт милли флагы зәңгәр, йәшел һәм ак төҫтәге өс

буй һызаттан тора. Флагтың өскө һызаты күк төстө булып [башкорттарзың төрки халыктарға](#) карауын, урталағы йөшел төслө һызат — башкорт халкының [ислам](#) дине канундарына буйһоноуын, астағы ак буй төслө һызат — [Башкортостан](#) халыктарының элек — электән тыныслыкка, именлеккә һәм бәхеткә ынтылыуын аңлата.

- **1924 йыл**

Башкорт Совет Автономияһы төзөлөү сәбәпле, 1918 йылда Башкорт хөкүмәте тарафынан кабул ителгән милли флаг ғәмәлдән сығарыла. Башкортостандың Үзәк башкарма комитеты карары менән 1924 йылдың 11 октябрәндә Дәүләт флагы раһлана. Дәүләт флагы итеп кызыл төстөгә тукыма алына, уның өскө мөйөшөндә, флаг һабы эргәһөндә алтын урак һәм сүкеш, улар аһтында алтын кайма менән уратылған кызыл йондоз һүрәтләһә.

- **1938 йыл**

1938 йылдың февраләндә Башкорт АССР-ы Дәүләт флагына үзгәреш индерелә. Уның өскө һул мөйөшөндә, флаг һабы эргәһөндә «РСФСР» һәм бәләкәйерәк хәрәфлә «Башкирская АССР» языуы индерелә.

- **1954 йыл**

РСФСР Дәүләт флагы үзгәрәү сәбәпле, Башкорт АССР-ы Дәүләт флагы ла үзгәртелә. Флаг һабы яһы буйлап флагтың бөтә иһенә асык зәңгәр төстөгә һызат өһтөлә. Шул килеш флаг 1990-сы йылдарға тиклем кулланыла.

- **1992 йыл**

Рәсәй һәм Башкортостан дәүләтсәлегә яһырттылыуы сәбәпле, дәүләт символдары ла үзгәрә. 1990 йылдың 11 октябрәндә Юғары Совет тарафынан Башкортостан Республикаһының дәүләт суверенитеты тураһында Декларация кабул ителә. 1990 йылдың 26 ноябрәндә Башкортостан Республикаһының Министрҙар Кабинеты «Башкортостан Республикаһының флагы, гербы һәм гимнына иһ якшы проектка конкурс үткәрәү тураһында» 211-се карарын кабул итә. Конкурс комиссияһында ижади берләшмәләр, профессиональ рәссамдар, композиторҙар, укытыусылар, юғары укыу йорттары студенттары, дәүләт һәм йәмәғәт эшмәкәрҙәрә тәқдим иткән кыртка яһын дәүләт атрибуттары проекты карала.

Башкортостан Республикаһының Дәүләт флагы итеп рәссамдар Урал Мәсәлимов һәм Ольга Асабина тәқдим иткән флаг һайлана, һәм Башкортостан Республикаһының Юғары Советы 1992 йылдың 25 февраләндә республиканың яһы Дәүләт флағын раһлай.

Һүрәтләү[[үзгәртергә](#) | [вики-тексты үзгәртергә](#)]

Дәүләт флағында зәңгәр, ак һәм йөшел төстөгә горизонталь тигез буйлы һызаттар, уртаһында һары түңәрәк эсендә һары төстөгә курай сәскәһә төшөрөлгән. Зәңгәр төһ күк йөзөн, ғәзеллекте һәм уй-ниәттәрәнең сафлығын аңлата. Ак төһ — республика халыктарының тыныслыкты һәм татыулыкты һөйөүөн белдерә. Йөшел төһ — азатлык һәм тормоштоң мәңгелегән билдөләй. Курай сәскәһә — дуһлык символы.

Максат: - Сифат темаһын һәм сифатка карата һүзәрзе үзләштереү.

- Курай һәм мәшһүр курайсылар тураһында кыскаса мәғлүмәт биреү.

- Фекерләү һәм бәйләнешле телмәр үстөрөү.

- Башкорт теле дәрәсенә карата һөйөү уятыу, Башкортостанға, уның шәхестөрөнә карата йылы караш уятыу.

Йыһазландырыу: курайсылар портреты, ТСО (курай моңо булған диск)

Дәрәс барышы

Максат: сифат тураһында дөйөм төшөнсә биреү, уның ниндәй һораузарға яуап булып килеүен аңлатыу, сифаттарҙың телмәрзәге ролен билдәләү; укыусыларҙың диалогик телмәрән үстөрөү, фекерләү һәмләтен арттырыу; Башкортостанға, уның матурлығына һөйөү һәм ихтирам тойғоһо уятыу, тәбиғәткә һаксыл караш тәрбиәләү. Йыһазландырыу: һүрәттәр, карточкалар, иллюстрациялар, фоһоязма, компьютер. Дәрәс барышы. I. Ойштороу мәле. 1. Психологик комфорт булдырыу. Балалар бер-береһенә карап йылмая, күл бирешеп сәләмләй. 2.

Артикуляция күһегеүзәр. А) Сәләмләйем һауаны, Именлек буһын өсөн! Сәләмләйем Ер-әсәһе, Беззе туйзырған өсөн! Сәләмләйем дуһымды, Гел дуһлык буһын өсөн! Б) Дә-дә-дә - һөйләшәм башкорт телендә Дә-дә-дә - язам башкорт телендә. Ға-ға-ға – каззар китте йылғаға. - Ғә-гә-гә - без китәбез Өфөгә. - Өфө тураһында нимәләр беләһегеҙ? - Унда ниндәй иштәлекле урындар бар? II. Өйгә эште тикшереү. 1. һораузарға яуаптар биреү. (Дөрөс яуап биргән укыусы бер мәрәй ала). - Нимә ул исем? - Исем һүз төркөмө ниндәй һораузарға яуап була? - Яһалышы яғынан исемдәр ниндәй төрзәргә бүленә? Миһсалдар килтерегеҙ. + тамыр, яһалма, күшма, парлы исемдәр. - Ниндәй исемдәр уртаклык һәм яңғызлык исемдәр тип атала? - Нимә ул әйәлек категорияһы? - Нимә ул хәбәрлек категорияһы? Миһсалдар килтерегеҙ. 2. Статистик парзарза карточкалар менән эшләү - Исемдәрзе килештәр менән үзгәртеү. (Та7тала дөрөс яуаптар бирелә, укыусылар бер-береһенә эшен тикшәрә, баһалай). III. Төп өлөш. 1. Максатты әйтеү, теманы билдәләү өсөн кроссворд сисеү.

1 с ә ғ т 4 5 2 к и т а п 3 ф и л к у р а й м ә к т ә п 1. Атлай за, атлай һаман барып етә алмай 2. Белем шишмәһе. 3. Кескәй генә күз. Бороһо озон бигерәк, Уның исемен языу өсөн Өс кенә хәрәф кәрәк. 4. Үзе үсөмлек, унан да моңло нәмә юк. 5. Белем усағы. - Ниндәй һүз килеп сықты? - Беззең бөгөһгө дәрәс “Сифаттар” темаһына бағышланасак. 2. Сифат тураһында дөйөм төшөнсә биреү. - Нимә ул сифат? Уның менән яқынан танышыу өсөн без һеззең менән күһакка барып кайтырбыз. (Матур өй һүрәте). - Карағыз әле, без төрлө-төрлө, матур төстәргә буйланған өй яһына килеп еттек. Ө был өйзә бына ниндәй матур, бөзрә сәсле апай йәшәй. Уның исеһе – Сифат апай. - Нимә менән шөһөлләнә икән Сифат апай? Уның күлдары тылсыһлы. Әйе, ысынлап та, ул нимәгә генә тотонмаһын, барыһы ла үзәнсә матурлана, йәнләнә. Бына, мәсәләһ, ағас. Сифат апай ағаска күлы менән тейеп алған ине, ағасты ниндәйгә әйләндәрзе? + матур, йәшел, бейек, күйы. - Ө был нимә? + бәшмәк. Әйе, без уның ниндәй бәшмәк икәнән белмәйбез. Ө бына Сифат апай уны буйы ла, без хәзәр уны таныйбыз. Ниндәй ул? + ағыулы, кызыл. - Был нимә? + еләк. Еләк ниндәйгә әйләнде. + кызыл, тәмле, етлеккән. - Сифат апай нимәләрзе матурланы, йәнләндәрзе? + ағасты, бесәйзе, бәшмәкте, еләкте. + Бер һүз менән генә был һүзәрзе нимә тип әйтергә була? + Исем (предмет) - Нимә ул сифат? - Предметтың билдәһен аңлатқан һүзәр сифат тип атала. Ул ниндәй? кайһы? кайзағы? касыһы? һораузарының береһенә яуап бирә. 3. Кағизәһе дәрәслектән укыу. (6 класс, 104-се бит). 4. Сифаттарҙың телмәрзәге роле. Сағыштырып укыу өсөн ике текст бирелә. Таң ергә һүрзәрһын һипте Күл өштөнән тоһан күтәрелде. Талдар күлгә баштары һйзеләр. Сәскәләр ысыкта йыуыһндылар. Таң атты. Көн башланды. Таң ергә аһыу һүрзәрһын һипте. Күл өштөнән ап-ак тоһан күтәрелде. Бөзрә талдар зәңгәр күлгә баштары һйзеләр. Ал, зәңгәр, һары сәскәләр ысыкта йыуыһндылар. Аһыу таң атты. Матур көн башланды - Кайһы текст һезгә һығыраҡ окһаны? - Ни

өсөн? - Сифаттар беззең телмәребеззе матурлайзар, тулыландыралар, йәнләндерәләр. 49-сы күнегеү, 105-се бит. Тексты укығыз, сифаттарзы үззәре бәйләнеп килгән исемдәр менән язып алығыз. 5. Башкорт телендә род төшөнсәне юклығын асыклау. һүзбәйләнештәрзе руссаға тәржемә итеү. Ак кар – бел й с снег Кара ер – черн земля Түңәрәк күл –кругл озеро Рус нәм башкорт телендәге сифаттар нимә менән айырылалар? - Башкорт телендәге сифат исем алдында торғанда һис үзгәрмәй. Исем үзгәрә, ә сифат үзгәрмәй. ый ая оеМәсәлән: кызыл кәләмдәр, кызыл кәләмгә. 50-се күнегеү, 105-се бит. Миҗалдарға карап рус нәм башкорт телдәрендә сифаттарзың айырмаһын әйтегез. Голубой цвет - зәңгәр төҗ Голубое небо - зәңгәр күк Голубая лента - зәңгәр таҗма Голубые карандаши - зәңгәр кәләмдәр Голубой ленты - зәңгәр таҗманың В голубом небе - зәңгәр күктә. 6. Диалогик телмәрзе үстереү. Урман һүрәте. - Урманда ниндәй ағастар үҗә? - Ниндәй ағастар һәр сак йәшел кейемдә? - Ниндәй коштар, йәнлектәр йәшәй? Схема буйынса һүзбәйләнештәр, һөйләмдәр төзөү. Иң якшы тип табылған һөйләмдәрзе дәфтәргә языу. 7. Тәбиғәткә һаксыл караш т2рби2л21, 28г2м2. Ял минуты. Укыусылар, әйбәгез урмандың саф һауаһын һулайык. һаумы, алтын кояшым! (Күлдарын өҗкә күтәреп түңәрәк һаһайзар). һаумы, зәп-зәңгәр күгем! (Күлдарын болғайзар). һаумы урманым! Иҗәнме һин, елкәйем! Барығыззы сәләмләйем! 8. Бәйләнешле телмәр үстереү. Укыусылар, беззең Борай районында ниндәй зур, матур йылға бар? (Танып йылғаһын һүрәтләгән иллюстрациялар күрһәтеү). - Танып йылғаһы ниндәй урында урынлашкан? - Ул кайза коя? - Кемдең Таныпта балык тотканы бар?- Йылғабызза ниндәй балыктар үрсей? 9. “Балыксы” уйыны. - Укыусылар, яр буйында ниндәйзер балыктар ята, уларзы, мөһайын, браконьерзар бик бәләкәйзәр, тип ташлап киткәнд2рбер. Әйзәгез, балыктарзы коткарайык. (Укытыусы рәт буйлап йөрөп, “балыктарзы” тарата, укыусылар карточкаларзың артына язылған һүззәргә сифаттар уйлап әйтәләр. Айырым һүззәрзең руссаға тәржемәне һорала). Көн, ямғыр, алма, тейен, шыршы, кар, ат, еләк, кош, сәскә, айыу. - Балыктарзы “коткарзык”. Тормошта ла, тик якшылык кына эшләргә тырышығыз! 10. Мәкәлдәр өҗтөндә эшләү. Сифаттарзы табыу, мәкәлдәрзең мәғәнәнен асыклау. А) Иң татлы тел-туған тел, Инәм һөйләп торған тел. Б) Тәмле тел балдан татлы. - Донъяла һәр кемгә кәзерлеңе – үз туған теле. Үз туған теле барзың үз туған руһы бар. Әсә телендә кеше донъяны, донъя матурлығын белә башлай. Уй күрке – тел, тел күрке – һүз. һүзе яғымлының үзе лә яғымлы, теле матурзың күңеле лә матур. Тыуған иле, туған халкы, туған теле булған кеше мең бәхетле. IV. Өйгә эш. 53-с0 к1неге1. V. Дәресте йомғахлау. Бөгөн дәрестә нимәләр белдегез? VI. БаЗалау. Актив 7атнаш7андар билд2л2н2. Валеологик күнегеү. - Ә хәзер бер-беребезгә карап йы

